

Mentor

občiasniški list

Publikacija

Štev. 5 Letn. XXII 1934-35

Vsebina 5. številke.

	Stran
Msgr. Dr. Tihamér Tóth (z avtorjevim dov. prevedel F. K.) / Čista mladost	97
Quis / Kje so moje čitanke, vezane, debele	101
Sfinks / Cveti nedosežnih zvezd	103
Janko Mlakar / Povest o izgubljeni Marti	104
Pavčnik Polde / Goslač	110
Sfinks / Obzorja modra	113
Rainer Maria Rilke-Čampa / Jesenski dan	113
I. Dolenc / Našemu Šafiru v spomin	114
Mojmir Gorjanski / Rispeti pred večerom	116
Kondor / Jutro	116
Obzornik /	
Nove knjige	117
Naši zapiski	118
Latinski nalogi	119
Pomenki	119
Zanke in uganke	120

Uredništvo lista: Prof. dr. Joža Lovrenčič, Ljubljana, Zrinjskega c. 7. - Na uredništvo se pošiljajo vsi rokopisi in dopisi, ki so namenjeni za objavo v listu. - Rokopisi se ne vračajo. - Uprava je v Ljubljani, Miklošičeva cesta 7. - Na upravo se nastavljajo vsa naročila in reklamacije.

Vsak naročnik, naj dobiva list naravnost na svoj naslov ali pa pri poverjeniku, mora poravnati naročnino v prvi polovici letnika, sicer ne bo dobil več šeste številke.

Mentor izhaja v Ljubljani med šolskim letom vsakega 1. v mesecu. - Izdaja ga konzorcij (odg. prof. Janko Mlakar, Ljubljana, Ilirska ulica 25.) - Urednik prof. dr. Joža Lovrenčič. - Tiska tiskarna Veit in drug, družba z o. z., Vir, p. Domžale. (P. Veit, Vir.) - Celoletna naročnina za dijake Din 30,-, za druge in zavode Din 40,-. Posamezna številka Din 4,-. Plačuje se naprej. - Štev. ček. računa pri poštni hranilnici v Ljubljani 14.676. - Naročnina za Italijo: Lit. 10,- za dijake, Lit. 15,- za druge; za Avstrijo: S 4,- za dijake, S 6,- za druge. - Plačuje se po italijanskih, oziroma avstrijskih čekovnih položnicah „Katoliških misijonov“ v Grobljah pri Domžalah. - Naročnina za Ameriko 1 dolar, za vse druge kraje vrednost 4 švic. frankov. - Poverjeniki dobivajo za vsakih 10 plačanih izvodov enajstega zastonj. - Plačati pa morajo vso naročnino za vse naročene izvode pred izidom šeste številke vsakega letnika.



MSGR. DR. TIHAMÉR TOTH, UNIV. PROF. V BUDIMPEŠTI:

ČISTA MLADOST

Z avtorjevim dovoljenjem prevedel F. K.

NAPREJ PO CESTI — V PREPAD.

Ko pride mladenič tako daleč, hoče še natančneje spoznati vse skrivnosti človeške narave. Vse bi rad doznal, kar se nanaša na spolnost in na začetek človeškega življenja. Ker je že v višjih šolah, si domišlja, da je zrel, da lahko vse izve, kar je na svetu skrivnostnega, in da dožene, kaj je prav za prav v stvareh, ki jih je Stvarnikova volja skrila globoko v skrivnosti družinskega svetišča. Saj tudi njegovi tovariši že vse vedo! S peklensko radostjo zavajajo nesrečnega fanta v greh, vodijo ga v hiše, kjer ga že čakajo propadla, izgubljena dekleta, ki vedno v najgrši luči odkrivajo svete tajnosti človeške narave.

Mnogokrat pa niti ni treba pokvarjenega tovariša. Na večer se spreha po mestnih ulicah neizkušeni mladenič. In kako lahko se zgodi, da mu pride naproti tako nesrečno bitje, izvržek človeštva, pokvarjeno dekle, spregovori z njim besedo in ga polagoma potegne v svoje mreže, v blato nemoralnosti... Na vse, kar propada, gleda človeško oko z resničnim pomilovanjem. Hudo je gledati podrtije, ki jih je povzročil vihar, recimo na lepi cerkveni stavbi. Toda še bolj žalostno je gledati na vandalizem, ki ga je povzročila barbarska roka pohujšanja v zlatem svetišču mlade duše, kjer je še pred kratkim blestel oltar Vsemogočnega v nebeški krasoti angelske čistosti.

Zdaj je fant doživel vse... Nobene tajnosti ni več... Vse je slišal, vse videl in skusil in vse napravil... Bo li zdaj srečen?!

Ni srečen. Zakaj se ti zdi njegov pogled tako neskončno otožen? In vse poteze na njegovem prej tako lepem obrazu so zdaj mračne! Zakaj se tako ogiblje pogleda poštenih ljudi? Zakaj je tako blede njegovo lice, zakaj ugaša luč oči? Nemogoče, da bi se spet z vnemo oprijel svojih študij... V šoli nazaduje, tako strašno nazaduje! Bogve kje v daljavi, daleč od pouka, blodijo njegove misli! Med poštenimi, zglednimi tovariši se počuti popolnoma tujega. Igre in poštene zabave pridnih tovarišev ga samo vznemirjajo, dolgočasijo. Zakaj? Zato, ker že vse preveč ve in zna!

Vse ve, a vendar ni srečen. Zdaj ve, da je zastonj iskal srečo, četudi je zato prodal svojo doslej nedotaknjeno čistost, svoj značaj, svojo čast in dostojanstvo poštenega človeka, vse! Vé, da je iskal srečo tam, kjer je ni mogel najti. Če nastaviš na uho morsko školjko, slišiš v njej

žuborenje in valovanje morja, njene prave domovine. Tako valovijo v strahotnih samotnih urah v duši nesrečnega mladeniča tudi njegove nekdanje plemenite misli in želje. Na vse strani beže, ker jih razganja kès in boj izmučene duše.

Kakor lepo pisan metulj je odletela v svet njegova sreča, je odbrzel njegov srčni mir, v duši mu je ostalo samo kesanje, bridek spomin kakor malovreden prah lepih metuljevih kril. Ni ga več mirú, uničena je bodočnost, ni je več sreče lepe čiste duše. Kaj je ostalo iz nekdanjih rajskih dni? Strašna praznina, obup, žalost... Globoko brezdno brez vse rešnje poti. Namesto petja lepega slavčka se ti zdi, kakor da se zadira črni krokar.

Karel IV., pregnani ogrski kralj, je v zadnjih trenutkih življenja takole prosil Boga za svojih sedmero otrok: „Gospod, vzemi jih s sveta, preden te kateri od njih razžali s smrtnim grehom.“

Francoska kraljica Blanka je nekoč govorila svojemu sinu, poznejšemu svetemu kralju Ludoviku: „Otrok moj, bolj te ljubim ko svoje lastno srce; ti si mi še edino veselje na svetu, ti si tudi upanje naše države, in vendar bi te rajši videla mrtvega pred seboj, kakor da bi kdaj vedela, da si prostovoljno storil kakšen smrtni greh!“

Rajši umreti, kakor pa storiti en sam smrtni greh! Kako grenke bi bile solze staršev, s kako grozno bolečino ranjeno materino srce, v kako globoki, tihi žalosti duša očetova, če bi naprej vedeli za padeč svojega sina v boju zoper greh, če bi jasno spoznali žalostno stanje duše svojega nesrečnega otroka.

Tebi pa, nehvaležni, zakrknjeni sin, ni mar, da bi oprostil groznih bolečin duše svojih staršev, ki toliko zate trpe?

Eden prvih krščanskih mučencev, Leonid, je pobožno poljubil prsi svojega sinčka Origena, ker je vedel, da v tem malem, čistem srcu prebiva vsemogočni Bog. In ti, nesrečni, padli mladenič? Zamazal si svojo nekdanj kakor lilijo lepo dušo z močvarjo, kalužo. Ali ne veš, da bi tudi ta duša morala biti, kar je še pred kratkim bila: blesteče svetišče najčistejšega Boga, tvojega Stvarnika?

A to je šele začetek groznega padca; nisi še popolnoma v globini poltene umazanosti.

ZAKON PROSTEGA PADCA.

Fizika nas uči, da vsako telo, ki pada, pospeši svojo hitrost padanja, čim bolj se približuje zemlji. Nase ga vleče skrivnostna moč naše zemlje.

Ta naravni zakon ne obstoja samo za zunanji svet, ampak ima svojo veljavo tudi za duševno življenje. V globočini vsake duše se skriva strašna moč prekletstva, ki vleče in tišči vsako dušo — ako nad nami zavlada — vedno bolj in bolj v temno globočino greha. Ena sama lahko-mišljena neprevidnost, samo en padeč in zakon o težini in prostem padcu začne že delovati.

Povsod, kjer hodi nenravna sla s svojim spremstvom, se stresa pred njo zemlja, klonejo ponosne mladeniške glave, se krivi hrbtenica, cvetoče lice blede, značaj slabi in peša. To, kar bi moralo biti smehljač se rožni cvet, postaja orumenelo, ovenelo listje; kar bi moralo cveteti v vsej pomladanski lepoti, se posuši in zmane v prah...

Dragi prijatelj! Lačni psi, krvoločni šakali se skrivajo v globočini pokvarjene človeške narave; nikar ne hrani teh zverin s svojo vročo, svežo mladeniško krvjo! Nikar ne odvezuj lajajočega psa, ki se vate zaganja, ker te bo ugriznil in za vedno oskrunil tvojo dušo.

Korinčanom je pisal sv. Pavel: „Vsak greh, ki ga človek stori, je izven telesa, kdor pa nečistuje, greši proti lastnemu telesu“. (Kor. I. 6, 18.)

IZ ČETRTEGA POGLAVJA

HRAST, KI VIHAR NA TLA GA ZIMSKI STRESNE...

Na svetu ni nobenega veselja, nobenega uživanja, ki bi tako hipno minilo, kakor sla; noben užitek pa ni dražji, zakaj sla zahteva polagoma popolno uničenje duše in telesa.

Brez pretiranja ti bom popisal nad vse žalostno usodo mladeniča, ki je že napravil prve korake v greh. Mogoče se ti bo zdela ta slika neverjetna. En sam greh sle, boš dejal, vendar ne more imeti tako strašnih posledic! Mogoče pa vendarle ne izvira tako strašna nesreča iz tega edinega greha! Dragi moj, kar ti bom sedajle povedal, ni niti prava niti popolna slika onega strašnega telesnega in duševnega propada, ki ga povzroči nečisti greh ne samo pri posamezniku, temveč pri celih generacijah. A vse samo zaradi nečistega užitka, ki je trajal komaj par minut...

Nočem seveda trditi, da bi skrivni greh sle, ki ga storiš sam s seboj, pripeljal vsakega, kdor je postal njegov suženj, do popolnega uničenja telesnega organizma. So tudi čvrste narave, ki zdržijo te napade. Toda nepobitno je: mlajša ko je žrtev tega strašnega nečistega greha in čim pogosteje pada vanj, tem bolj in tem prej občuti v svojem telesu grozoto razdejanja.

Na vsak način zadene najhujše razdejanje — dušo. Tudi duša najbolj krepkega mladeniškega telesa trpi neizrekljivo mnogo radi tega greha! Ljubi moj, nikar naj te ne premoti lepa zunanost tega ali onega mladega grešnika. Njegov obraz je mogoče res ostal cvetoč, lep, rdeč; moč njegovega telesa, tako se ti dozdeva, je nezlomljiva, toda moč njegove duše je že začela omahovati. Bister spomin ga zapušča. Izpodkopal je svoje lepe talente. Pod razvalinami še tli njegov duh in pod sramotnim jarmom nizkih, živalskih strasti vzdihuje njegova kraljevska duša, ki bi edina morala vladati. Nečisti greh je hinavec in goljuf: v zasedi čaka, da te skrivaj napade. S hudobnim nasmehom ti obljublja vse mogoče dobrote, dokler še nisi padel. Ko pa si v njegovih krempljih, ti iztrga najsvetejše, dušo, in te pusti popolnoma samega v največjem obupu.

To pa je najbolj žalostno: greh nečiste sle se dá težko ozdraviti. Kdor se mu je vdal, mu duša otrpne in postane neobčutljiva. Da, tudi prijazna, sočutna beseda dobrega očeta ali kateheta, ki nastopi s svojim duhovskim vplivom, ne napravi nanj nobenega vtisa več. Odločna, moška volja takega fanta se razprši v prah. V prvih jutranjih urah zgubi že dovolj časa, ker se ne more odločiti, ali bi skočil iz postelje ali ne. Če se hoče lotiti dela, zopet dolgo premišljuje, ali naj bi začel in kaj naj bi delal. Zeha in zija, prelistuje svoje knjige, ne poprime se pa nobene. Nobenega resnega dela se ne loti. Primeri se sicer, da večkrat prav od srca in odločno vzdihne: „Oh, ko bi mogel drugače!“ Rad bi se poboljšal, ne stori pa ničesar, da bi se dvignil. Podoben je narisanemu vojaku, ki

drži v rokah sablo, da bi z njo udaril, v resnici pa nikoli ne udari. Včasih, zlasti po kakšnem močnem duševnem doživljanju, se odločno postavi: „Odslej bo pa drugače!“ A ostane pri starem. Raketa se razpoči visoko v zraku in pada kakor dež v zlatih kapljicah — potem pa nastane še večja tema. Za takega mladeniča pač ne bo rešitve, ker sam sebe noče rešiti.

SAMO ENKRAT.

Taka je podoba mladeniča, ki je prvič stopil na pot greha. Mogoče je reveža samo radovednost prignala do prvega padca. Samega sebe je zapeljal, samo enkrat je hotel poskusiti, da bi tudi to vedel! Revež ni vedel, da je storiti prvi greh najteže, da ostali kar sami od sebe naraščajo. Končno pa je padanje v greh že skoraj neizogibno.

Nikar pa si ne domišljuj, če so skušnjave še tako hude, če te napadajo celo med najresnejšim delom, da moraš potem res privoliti, zato da te potem puste v miru. So nekateri fantje taki, da mislijo skušnjave premagati s tem, da grešijo; kako grozna zмотa! Takoj po prvem nečistem grehu jih umazana domišljija prevzame z vso silo; toliko grdih slik se vedno in vedno vsiljuje njihovemu umu, s tako močjo zahtevajo strasti od njih nečisti greh v dejanju, da sploh ni mogoče govoriti o kakšnem odločnem, vztrajnem in resnem delu. — Šele sedaj razume ta nesrečnež, da so požrešni šakali, ki so tako grozno razsajali in lajali, preden je grešil, bili vendar priklenjeni na verigi. Z grehom pa jim je odvzel nagobčnik in jih odpel z verige, obenem pa jih ojunačil, da mu jemljejo vso moč. Mladih levov se ni bati, dokler niso pokusili krvi. Ko pa so enkrat okusili sveže meso, iz katerega se še cedi vroča kri, tedaj postanejo šele prave, krvoločne zveri.

Bodi torej odločen že takoj ob prvem napadu nečistih skušnjav, kajti zelo, „zelo se moti tisti, ki misli, da bo pozneje kot mož bolj odločen, značajan, če se je poprej v mladih letih pokazal preslabotnega.“ (Baron Jožef Eötvös). Zdravila jemlje večkrat že prepozno oni, ki že dlje časa boleha od nečiste bolezni.

Kdo bi mogel točno povedati, kdaj se začne jesen? Najprej pada z drevesa le nekaj listov, polagoma se pokažejo že posamezne gole veje, nato pa potegne močni zimski veter, ki ogoli vsa drevesa. Tako je tudi s tem grehom; z malim začneš, potem vedno več, vedno več. Gorje tistemu, ki je že enkrat padel v strašni nečisti greh sam s seboj, ali kakor pravi moralka, v polucijo, in hoče pod pretvezo „samo enkrat še“, uživati nesrečno telesno naslado.

Oh, koliko je že uničenih mladeniških duš, ki so v solzah obljubliali poboljšanje, ko so uvideli, v kakšno strašno usodo jih je vrgla sla. Sramovali so se svojih dejanj, obetali, da ne bodo nikoli več padli v greh, naj se zgodi kar se hoče, in četudi bi morali umreti! Res je bil takšen sklep prav iskren; toda ko so bili zopet sami, ko se je zopet oglasila skušnjava, je bila volja teh mladeničev že preslaba. Podlegli so in zopet globoko padli — ker se niso več znali upreti: za takšne reveže ni več rešitve.

(Dalje.)

KJE SO MOJE ČITANKE, VEZANE, DEBELE...

Povestica iz lanskega avgusta.

Bilo je v začetku avgusta. V mraku sem se vračal iz mesta domov. Prišel sem v bližino II. državne gimnazije na Poljanah. Krenil sem bil iz Strossmajerjeve v Ciril-metodovo ulico. Kar se mi pridruži — vedi ga Bog, kje se je vzel — srednjevelik, mlad človek, gologlav, stršečih las, še dosti čedno oblečen, ter me nekam boječe nagovori: „Gospod, brezposeln sem, dajte mi kako delo!“ Komaj je izgovoril, že sem ga po glasu spoznal.

„Ste nalašč name čakali? Mar ste vedeli, da se tod vračam?“ sem se ga z neko nevoljo hotel otresti.

„Gospod, niti prenočišča nimam, že dve noči sem spal kar tam na klopi v Tivoliju.“

„Po božiču enkrat ste me z isto prošnjo in prav tukaj nadlegovali. Ne verjamem vam.“ Šel sem dalje, on poleg mene.

„Res je, gospod, po božiču je bilo. Krojaški pomočnik sem; ali krojači imajo ravno zdajle pred jesenjo najmanj dela. Precej ko se šole začno, bo pa spet, in bivši mojster mi je že sporočil, naj pridem.“

Da je s krojaškim delom res taka, sem vedel. Začel sem verjeti. Ponudil sem mu denar.

„Gospod, pet dinarjev mi posodite, da pojdem v Delavski dom prenočevat.“

„Kaj mi govorite, da naj Vam posodim?! Kje naj Vas lovim za vračilo?“

Izlekel je iz žepa delavsko knjižico.

„Svojo delavsko knjižico Vam zastavim. Čez par dni dobim na magistratu podporo za brezposelne, pa Vam vrnem.“

Mislil sem si: Delavsko knjižico mi hoče zastaviti! Ne, noče me naplahtati. Vendar sem še skušal:

„Vsak tako pravi, kadar prosi, potem ga pa ni več blizu.“

„Gospod, sam sebi bi škodil, če Vam ne bi vrnil, ker bi se Vas drugič več ne upal prositi.“

Ta razlog se mi je zdel resničen in pameten.

„Kako je že Vaše ime?“ sem hotel biti previden.

„S . . . a,“ mi je kar brez oklevanja odgovoril in mi molil knjižico. Vse to mi je podpiralo vero vanj. „Knjižice ne potrebujem“, sem dejal, „tu imate pet dinarjev, ki mi jih vrnete, ko dobite podporo.“ Seveda sem pri tem že vedel, da mu jih takrat podarim.

„Gospod, ves dan nisem nič jedel . . .“ Bilo je pozno in po hišah res ne bi bil mogel prositi. Dal sem mu še za večerjo v „Ljudski kuhinji“.

„Gospod, dajte mi kako delo! Saj imate morda kaj raztrganega. Takó dolgčas mi je brez dela. Ali pa mi vsaj kako knjigo posodite, da jo bom čez dan bral.“

No, to je posebne sorte brezposeln, sem si mislil, ki knjige bere. Začel sem se čuditi.

„Katero knjigo naj Vam posodim? Novih imamo nič koliko.“

„Najrajši berem zgodovinske povesti, pa tudi kakšne detektivske.“

„Hočete kaj Jurčiča?“

„Jurčiča sem že vsega prebral, pa tudi Preglja, Finžgarja, Detelo.“

„Kaj?! Kje ste dobili vse te knjige?“

„Pri salezijancih v Mladinskem domu.“

„Tako, tako.“ Hotel sem pa narediti majhno preizkušnje. „No, pa mi povejte vsebino »Malega življenja«!“

In je res začel, kakó je bil Jurij vojaški begunec in se je skrival na Strmi njivi . . .

Dejal sem si: Fant je dober.

„Dobro! Pridite jutri dopoldne, pa kaj izbereva.“

„Oprostite, gospod, dopoldne bom na magistratu čakal podpore. Ali smem priti popoldne?“

Naredila sva torej, da pride popoldne.

*

Blagor tistemu, ki nikogar ne pusti v svojo knjižnico! Tudi tistemu blagor, kdor je takó trden, da nikomur ne posodi knjige. Koliko bridkosti si prihrani!

Prišel je res popoldne. Pustil sem ga v svojo sobo, kjer imam tudi vse svoje knjige, žal, ne povsem urejene. Ko je zagledal vse to tiskano bogastvo, so se mu oči zabliskale. Videl sem, kakó so mu pogledi švigali posebno po lepše vezanih knjigah.

„No, kaj naj Vam posodim?“ sem ga vprašal. „Želite morda Wiesemanovo Fabiolo?“

„Sem jo že prebral, v Mladinskem domu sem jo dobil.“

„Kaj naj Vam torej dam?“

„Gospod, ali imate kaj Jack Londona?“

Dal sem mu „V mesečini“ z naročilom: „Jutri mi vrnete, obenem pa poveste vsebino.“

Z veseljem je obljubil.

„Gospod,“ je dalje silil vame, „ali hočete, da Vam knjige nekoliko uredim? Vidim, da jih imate nekaj kar na tleh.“

Naročil sem si bil res prav takrat novo stojalo s policami („stelažo“) in sem že sam nameraval knjižnico znova urediti.

„Naj pa bo!“ sem dejal. Slekkel je suknjič, saj je bilo itak vroče in delal pridno. Iz previdnosti sem mu bil vedno za petami. Zvečer so že stale do črke J vse knjige v novih vrstah.

„Jutri pa pridem že dopoldne,“ je dejal, „ker par dni ne bo tistega uradnika, ki deli brezposelnim podporo.“

„Niste torej danes nič dobili?“

„Nič! Prosim Vas, gospod, spet nimam za večerjo, pa tudi za prenočišče ne. Preteklo noč sem bil kar v tivolskem drevoredu. Rad bi enkrat spet pod streho spal.“ Smilil se mi je.

„Kje boste prenočili?“

„V novem Delavskem domu. Pet dinarjev znaša prenočnina za eno noč. Ko dobim brezposelno podporo, Vam vse vrnem.“

Dal sem mu.

*

Drugo dopoldne je res vrnil Jack Londona. Točno je povedal tudi vsebino. „Fant je vedoželjen,“ sem si mislil.

Urejevala sva ves dan, le opoldne je šel z mojimi tremi dinarčki v Ljudsko kuhinjo.

Zvečer je bilo delo dovršeno. Na tleh, na stoléh ni bilo nobenega kupa knjig več. Vse so stale v lepem redu na policah. Kar vesel sem jih bil.

Brezposelnik pa je stal in ni hotel oditi.

„Česa pa še želite?“ sem mu pomagal.

„Gospod, „Vojno in mir“ mi posodite. To mora biti lepó. Malo sem že poku-kal noter.“

„Dam, a samo za dva dni!“ Bile so to štiri lepó vezane knjige, izdane od Slov. Maticе. Zadnjo sem bil pravkar sam prebral. Sklenil sem bil, da delo prečitam še enkrat od kraja.

„Čez dva dni Vam vrnem. Gospod, pogledjte, vso prepoténo srajco imam in to edino; še eno srajco mi posodite! V dveh dneh Vam jo vrnem oprano.“

Spomnil se sv. Martina, ki je dal siromaku celó pol plašča, pa sem fantu posodil res tudi srajco. In seveda zopet prenočnino za „Delavski dom“ in za večerjo v „Ljudski kuhinji.“

V upu in strahu sem pričakoval tretjega dne, ko dobim spet nazaj dragocene knjige in pa srajco. Pokazalo se bo, sem si mislil, ali smemo ljudem še kaj verjeti ali ne.

In se je res pokazalo — vedoželjnega brezposelnika ni bilo. Pa sem se tolažil, da vseh štirih knjig v dveh dneh — dasi dolgih avgustovih! — morda ni mogel prebrati. In srajce tudi ne takó brž oprati. Minil je tretji, četrti, peti dan . . . Nič! Vstala mi je grozna slutnja: goljufan, varan?! Šel sem vprašat v „Delavski dom“: „Ali je to in to noč prenočeval brezposeln krojaček E. S.?“ Odgovor se je glasil: „Vsakega imamo zabeleženega; tegà ni bilo.“ Torej — goljufan, naplahtàn, ociganjen! Hitel sem na policijo: „Kje biva E. S.?“ Odgovor: „Neznan!“ Spomnil sem se, da mi je imenoval krojaškega mojstra O., pri katerem je baje delal in bo jeseni spet delo dobil. Grem do njega. Isti odgovor: „Pri meni tega pomočnika ni bilo nikoli.“

Z žalostjo sem zdaj ogledoval svojo knjižnico. In kaj sem še z grozo opazil? Kje pa so štiri lepo vezane knjige Reymontovih „Kmetov“, istotako Matičine izdaje? Ni jih bilo več pod črko R, pa tudi ne pod nobeno drugo . . . Najlepše, najdražje mi je pobral! . . . Bili so gnusni dnevi zame v avgustu: skoro sleherni mi je odkril novo vrzel med mojimi knjigami. Proti koncu sem z gnjevom pogrešil tudi obe lepi Slovenski čitanki za I. in II. gimn. razred, ki so jih spisali Bajec, Kolarič, Rupel, Sovre in Šolar. Dasi nisem več dijak, sem jih bil kupil, ker me zanima, kakšen pouk slovenščine je sedaj. In takó zdaj ne vem, koliko mojih knjig mi je odnesel.

Nič več nimam veselja s svojo knjižnico, odkar je tat videl in prijemal moje knjige. Blagor tistemu, ki nikdar ne dovoli, da bi se njegovim knjigam približal človek, ki ga do dna duše ne poznaš, pa naj še tako rad čita!

V prvih dnevih septembra sem zvedel, da je bil krojaški pomočnik E. S. že štirikrat zaprt zaradi tatvine. Zaman ugibljem, kakó je mogel vse to ukrasti in odnesti, ko sem bil vendar zmerom poleg njega? Pa čemu ugibati! Tat se lahko spremeni v tisoč oblik, vsak dan v drugo.

Premišljam, v čigavih rokah so pač zdaj takó lepo vezani zvezki „Vojna in mir“ ter „Kmetje“. In kateri dijak (dijakinja) je morda v prvih dnevih letošnjega septembra prav po ceni kupil(a) na dijaškem semnju moji dve čitanki. Ne bom jih več videl. Naj se dotičnih bolj zvesto drže, kakor so se mene. Tolažim se s pesmico: Kje so moje čitanke . . .

SFINKS:

CVETI NEDOSEŽNIH ZVEZD . . .

Cveti nedosežnih zvezd:	Vsaka zgodba — novo upanje,
tisoč tvojih hrepenenj . . .	vsak utrinek — ogenj nov,
Joj, teh upov, daljnih cest —	da dospeš čez mrak teme
kje je toliko življenj? . . .	v jasnost nebesnih vrhov.

Joj, teh zvezd! . . . A kaj, če noč
potopi v svoj mrak
vse zvezdé, ves up, vso moč —
in omaga ti korak? . . .

POVEST O IZGUBLJENI MARTI

v petih slikah s predigro in poigro

ČETRТА SLIKA

SNIDENJE

Gostilniški vrt v Toblachu. Popoldne pred odhodom avtobusa v Cortino. Vrt z najmanj 4 mizami; kakor po dežju.

NATAKARICA: Ta dež je bil pa res zlata vreden, samo premalo ga je bilo. Že štiri tedne je sonce neprenehoma pripekalo, da so se ga celo letoviščarji naveličali, čeprav ga nimajo nikdar dosti. Sedaj se je vsaj nekoliko ohladilo, in tudi prah je dež vzel. (Pogrinja mize in poje: „Na planincih sončece sije . . .“)

Po bovških planinah se mi pa še vedno kolče. Kako lepo je bilo tam gori, zlasti zvečer, ko se je živina vračala s paše. Kravice in telički so kar vame tiščali, če jim bom dala kaj soli, kakor otroci v mater, kadar pride s sejma. Tako se svet obrača. Včasih sem kravam stregla, sedaj pa gospodi. To pa pravim, da sem kravam veliko laže ustregla, kakor letoviščarjem. (Od daleč se sliši godba vrtiljaka.) Vrtiljak je že začel. Ne le otroci, tudi odrasli se na njem vozijo. Sploh je pa danes gospoda vedno bolj otročja, celo žogajo se. Taki igri pravijo „tinis“. Potreben jim je menda zato, da si telo krepe. No, jaz si ga krepim brez „tinisa“, ko moram skakati od zgodnjega jutra do pozne noči. Saj pravim, gospoda ima preveč denarja in časa, pa si izmišljuje take otročarije. — Aha, tam pa prihaja naša „deva“ ali kako že pravijo takim imenitnim umetnicam. Ta pije vsako popoldne mleko, ki pa mora imeti posebno „terpentaturo“. Njena „karamiera“ ga ji mora meriti s „terpentometrom“. (Odide.)

PLESALKA (Z njo pride hišna Mimi): Mimi! (Pomoli ji sončnik, da ga zapre. Nato sede. Natararica prinese mleko. Mimi ga meri s toplomerom, nato ga hladi s pahljačo.)

NATAKARICA: Danes je pretopel. Temu se pač lahko odpomore: malo se „pofehra“, pa ima pravo „terpentaturo“.
(Vera in Majda prideta s kovčegi na vrt.)

MAJDA: Kakšen zrak je tu! Ves z ozonom prepojen. To človeka kar poživi po tako dolgi vožnji.

VERA: Semle sediva! Tu bova imeli prav lep razgled na Dolomite. (Natararica pazljivo posluša, potem pa pristopi.)

NATAKARICA: Dober dan!

VERA IN MAJDA: Bog ga daj!

VERA: To je pa prijetno presenečenje, da dobiva tu Slovenko.

MAJDA: Pa res, od kod pa ste?

NATAKARICA: Iz Bovca. Vojska nam je vse vzela, pa sem morala po svetu s trebuhom za kruhom. S čim pa smem postreči?

VERA: Najrajši bi imeli mrzlo limonado, kaj ne Majda? Strašno sva žejni. V vlaklu je bilo vroče kakor v sušilnici. Prosim, ali veste, kdaj gre avtobus v Cortino?

NATAKARICA: Imate še dosti časa. Mislim, da odpelje čez kake pol ure. Postajališče je tu blizu, takoj na koncu vrta. Kadar bo čas, vaju pokličem. Sedaj vama pa prinesem limonado. (Odide.)

VERA: Vidiš, Majda, kako je dobro, če si človek čez leto pri eni ali drugi stvari pritrga, da si lahko potem o počitnicah privoščiš kako daljše potovanje. Marsikatera dama toliko zakadi, kolikor bova medve porabili na potu.

MAJDA: Prav imaš, Vera. Jako sem ti hvaležna, da si me pregovorila za to turo; kar veselim se nanjo. — Mislim, da tu nekje izvira naša Drava. Ti moraš to kot profesorica zemljepisa vedeti.

VERA: Da, na Toblaškem polju. Pravi izvirek je pa visoko gori na pobočju Neunerkofla, ki sem ti ga pokazala iz vlaka. (Natakarica prinese limonado.)

MAJDA: Ali imate mnogo letoviščarjev?

NATAKARICA: Posebno pohvaliti se pač ne moremo. Tudi pri nas se pozna kriza. (Na oder pride stara gospa s kovčegom in tičnico, nato pa debela dama s tremi otroki, vsi obloženi z različno prtljago.) Ljudi imamo sicer dosti, toda takih, ki bi dali kaj prida zaslužiti, je bolj malo. (Dama vzame iz popotne torbe kruh in ga razdeli otrokom.) So tudi, ki prinesejo vse razen postelje s seboj. Le pogledjte!

MAJDA: Ali ostanejo ti pri vas?

NATAKARICA: Ne, to gre vse z avtobusom naprej, najbrž v Cortino. No, tudi tam se ne bodo z njimi opomogli. Pri nas čakajo samo zato, ker je avtobusna postaja blizu. (Odide h gostom.) (Za odrom se zasliši godba vrtiljaka.)

OTROCI: Mama, mama, Ringelspiel, Ringelspiel! (Odhite z odra.)

MAJDA: Ljudje so si pač povsod enaki. Tudi pri nas jih je dosti, ki v letovišču skoparijo pri parah in hočejo imeti vse na pol zastonj, doma v mestu pa mečejo kovače skozi okno.

VERA: Medve sva že drugačni. Doma žgance, zunaj pa piščance, kaj ne Majda?

MAJDA: No, tale limonada pač ni piščanec.

VERA: Le počakaj! Zvečer v Cortini si pa pri „Črnem orlu“ že kaj boljšega privoščiva.

PLESALKA (je izpila mleko): Mimi! (Kamariera ji prinese torbico. Plesalka si pudra in maže ustnice.)

VERA: Pogledj jo no, Majda! Kakšna prikazen je to?

MAJDA: Najbrž je kaka gledališka ali pa filmska igralka. Veš, katere sem se pravkar spomnila, ko sem zagledala to „zvezdo“? Marte! Bog ve, kje hodi! Takrat je plesala na izletu prav na to le melodijo, ki jo sedaj igra vrtiljak, saj se spomniš? Tisti ples je bil zanjo usoden.

MARTA (pride počasi na oder. Ko zagleda Vero in Majdo, začudena postoji.)

VERA: Moj Bog, Majda. „lupus in fabula“! Če se o volku govori, pa pride. Pogledj, ni li to Marta?

MAJDA: Ševeda je! Tudi ona naju je spoznala; naravnost sem gre.

MARTA: Če se ne motim, se poznamo. Ti si Vera, ti pa Majda!

VERA: In ti Marta!

- MARTA: Da, jaz sem Marta, izgubljena Marta. Kaj ne, čudno, kje se snidemo? Dovolita, prosim, da prisedem. Vedve sta gotovo na počitniškem potovanju. Vera, ti si najbrž profesorica, saj si že v četrti sanjala o tem.
- VERA: Dà, Majda je pa zdravnica.
- MARTA: In jaz — umetnica, po domače plesalka, in to celo brezposelna. Tudi jaz sem na potovanju. Nekaj dni ostanem še tu, potem... potem pa ne vem, kam pojdem. (Nekaj trenutkov molče vse tri in poslušajo godbo vrtiljaka.)
- VERA: Torej si res šla s tistim maestrom? Kaj ne Marta, saj ne zameriš, da te tako naravnost vprašam.
- MARTA: Reci rajši — s sleparjem! Prodal me je, pa sama nisem vedela tega, dokler nisem prišla iz plesne šole. Več let sem morala garati, da sem se odkupila, ali kakor so rekli, poravnala stroške, ki so jih imeli z menoj. Ker se nočem v blatu vtopiti, imam večkrat počitnice, pa ne prostovoljne. Letos sem bila pri gledališču San Carlo v Neapolju. Ker je pa pri nekem baletu zahteval maestro... No, pa kaj bi vama razlagala, saj vesta, da bi gledišča pri plesalkah najrajši vso obleko prištedila. Skratka, sprla sem se in sem šla.
- VERA: Kam se boš pa sedaj obrnila?
- MARTA: Nekaj let se bom še držala boljših odrov, potem se zatečem v variete, nazadnje pa pojdem beračit.
- MAJDA: Prečrno gledaš.
- MARTA: Nič prečrno. V Neapolju sem govorila z nekdanjo plesalko Arabello, ki je pred vojsko slovela po vsej Evropi in Ameriki. Takrat je sedela pri isti mizi z grofi in knezi, sedaj pa je z občinskimi ubožci.
- VERA: Ali si ni nič prihranila?
- MARTA: Nič. Pravi umetniki vse sproti zapravijo. Sploh je pa življenje take umetnice silno drago. Obleka, stanovanje, gostije, potovanja, takozvane družabne dolžnosti, reklama, to ji požre vse dohodke.
- MAJDA: Kakšna reklama?
- MARTA: Ljuba Majda, tega pa ti ne razumeš. Umetniki in umetnice potrebujejo za svojo umetnost prav tako reklamo, kakor Bata za svoje čevlje. Ako si ne pridobe kritike in časopisja zase, ostanejo vkljub vsi svoji umetnosti nepoznani kakor vijolica, ki cvete za plotom med plevelom.
- DAMA (kliče otroke): Berta, Herta, Gerta! (Otroci prilete na oder; vsi odidejo.)
- VERA: Marta, ti gotovo poznaš tole damo, ki sedi pri sosednji mizi.
- MARTA: Seveda jo poznam. To je prva plesalka na milanski Skali. Njena mati prodaja v Palermi delavcem kuhane artičoke prav tako, kakor jih je prodajala takrat, ko je ta slavna balerina še kot otrok plesala v najbolj umazani predmestni ulici. Slučajno jo je videl neki gospod, ki je takoj spoznal, kakšen talent tiči v deklici, ki ni bila morda od rojstva nič več umita. Vzel jo je s seboj ter jo dal izučiti. In sedaj je to, kar vidita, kaj pa bo, se pa še ne ve.

- PLESALKA (vstane): Mimi! (Kamariera ji poda odprt sončnik, nato odide obe. Prav isti čas odide tudi stara gospa s tičnico. Med tem igra vrtiljak. Vera, Majda in Marta umolknejo in jih gledajo.)
- MARTA: Kaj pa veste o naših sošolkah? Ali prideta s katero kaj skupaj?
- VERA: Bolj redko. Smo se precej porazgubile. Darke se gotovo še spominjaš? Šla je h gledišču. Ako se ne motim, je tragična ljubimka.
- MARTA: No, sedaj bo še bolj spoznala življenje. Jaz sem ga tudi. Kaj pa njena prijateljica Zdenka? Ta je gotovo poročena, ko je že v četrti tako po fantih gledala.
- MAJDA: Že ločena. Veš, Marta, to gre dandanes pri nas jako hitro. Zaljubljena, poročena, ločena, vse v enem letu ali pa še prej!
- MARTA: Ali je bilo takrat, ko sem šla od doma, veliko razburjenje na šoli? Katehet je bil gotovo name hud, ker sem njegovemu razredu napravila sramoto.
- VERA: Ne, hud ni bil, samo žalosten. Rekel je, da bi od tebe nikdar ne bil kaj takega pričakoval. Pristavil pa je, da te bo gotovo Marija varovala, da se ne boš popolnoma izgubila.
- MARTA: Imel je prav. Marija me je obvarovala najhujšega. Poglejta!
- VERA IN MAJDA: Svetinja!
- MARTA: Dà, kongregacijska svetinja. Vedno jo nosim s seboj in nikdar nisem opustila vsakdanje družbene molitve. Zato sem ohranila vero in poštenje. Posebne slave seveda nisem dosegla. Tudi z briljanti se ne morem ponašati. Vesta, do tega se pride v mojem stanu prav težko na pošten način. Sicer je pa menda tudi v drugih stanovih večkrat tako, da sedi nepoštenost kakor bogatin za obloženo mizo, medtem ko značajnost strada, samo psov ni, ki bi ji lizali rane.
- MAJDA: Zgodbe pa še dobro znaš. Kadar pridem kaj s katehetom skupaj, mu to lahko povem, kaj ne Marta? Gotovo ga bo jako veselilo.
- MARTA: Le povej mu, da me ni zastonj skoraj devet let učil. Ko sem šla od doma, sem vzela s seboj vse podobice, ki sem jih od njega dobila. (Sedaj zopet malo pomolče in poslušajo godbo vrtiljaka.)
- VERA: Po domu pa nič ne vprašaš?
- MARTA (čez nekoliko časa grenko): Ga nimam.
- VERA: Ako ga nimaš, ne zameri, si sama kriva.
- MARTA: Ne tako, kakor misliš. Šla sem od doma, ker sem upala tako sebi in mami pomagati, da bi ne bili odvisni od Pavle. Seveda, mislila in ravnala sem nespametno. Toda mama bi morala upoštevati, da sem bila neskušena in še precej otročja. Pa me je takoj zavrgla.
- MAJDA: To pa že ni res! Slišala sem, da je mama dolgo po tebi poizvedovala, pa vse zastonj, kakor bi se v zemljo pogreznila.
- MARTA: Poizvedovala je po meni? Čemu neki? Saj ji je vendar Pavla vse povedala.
- VERA IN MAJDA: O tem pa nič ne veva.
- MARTA: Dobro, poslušajta! Meni je bilo že žal, da sem Piramidoliju obljubila, da pojdem z njim, pa me je Pavla pregovorila, da

- sem šla. Lahko rečem, da bi bila ostala doma, ako bi me ne bila prav ona spodbujala, naj grem.
- VERA: Nemogoče! To je pa zame nekaj popolnoma novega.
- MARTA: Tisto nesrečno nedeljo, ko sem ušla od doma, je bila Pavla z menoj izredno prijazna. To pa menda vesta, da se je pri meni s prijaznostjo vse doseglo. Toliko časa je silila vame, da je vse izvlekla iz mene. Mislila sem, da mi bo branila, pa mi je še prigovarjala. Govorila je skoraj prav tako, kakor tisti sleparski maestro. Obljubila mi je, da bo takoj drugi dan mami vse povedala in pri nji posredovala, da mi odpusti in dovoli, da ostanem v plesni šoli. Ponoči mi je celo vrata odprla in me preskrbela z denarjem.
- MAJDA: Tega bi od Pavle nikdar ne bila pričakovala. Kam si se pa potem peljala?
- MARTA: V Neapelj. Od tam sem takoj pisala mami in Pavli, na odgovor sem pa čakala zastonj. Navzlic temu nisem nehala pisati domov. In kakšna pisma sem pisala! Kamen bi se bil omečil, materino srce se pa ni. Vse prošnje so bile zastonj, kakor bi trkala na skalo. Moj Bog, koliko sem takrat trpela! Vsak dan sem nestrpnost pričakovala pisma. Za sladkim upanjem je prišlo vselej grenko razočaranje. In to se je godilo dan za dnevom, teden za tednom. Moja pisma so bila vedno obupnejša, a nihče mi ni odgovoril, nihče! Čutila sem se zapuščeno kakor kamen na cesti.
- VERA: Kaj ti tudi Pavla ni nič pisala?
- MARTA: Da, pa še le čez pol leta. V pismu mi je povedala, da mama noče o meni nič slišati, da me je popolnoma zavrгла, da naj le ostanem, kjer sem, in naj ne pridem nikdar več domov. To je bilo prvo in zadnje pismo, ki sem ga dobila od doma... Potem je tudi meni srce zakrknilo in polagoma sem se privadila na misel, da nimam ne matere ne sestre.
- VERA: Sestre res nimaš več...
- MARTA: Kako misliš to? Ne razumem te.
- VERA: Pavle ni več. Minulo je že leto, odkar jo je avto povozil do smrti.
- MARTA: O Bog, uboga Pavla!
- VERA: Mama jo je dobila še živo in pri zavesti. Govorila pa ni več. Rada bi ji bila nekaj povedala, pa ni mogla. Kmalu potem pa je izdihnila.
- MARTA: Uboga Pavla, uboga Pavla!
- VERA: Marta, ne žaluj! Sedaj je rešena, saj veš, kako nesrečno se je čutila.
- MAJDA: Ne zameri, Marta, če te vprašam. Kaj ne, s Pavlo si nista bili posebno dobri?
- MARTA: Ne, bila je jako ljubosumna name. Kadar me je mama vpričo nje ljubkovala, je vselej takoj zapustila sobo. Toda jaz bi bila lahko proti nji ljubeznivejša. Sedaj mi je žal za vsako neprijazno besedo, ki sem jo ji rekla. Bila je tako nesrečna.
- MAJDA (malo pomolči): Kaj pa, če ni bila Pavla proti tebi odkrita? Morda je pisma, ki si jih mami pisala, prestregla in ti odgo-

vorila brez mamine vednosti. In tako mama ne ve nič o tebi. Pred smrtjo se je pa Pavla skesala in je hotela popraviti krivico, pa je ni mogla.

MARTA: To bi bilo možno. — Toda ne! Pavla ni mogla biti tako hudobna, da bi bila kaj takega storila. Mama me je zavrгла in noče nič slišati o meni, ker sem ušla od doma, in to k baletu, ki o njem ni hotela nič slišati.

VERA: In sedaj te ne vleče nič več domov, ko je mama tako sama in nima razen tebe nikogar več?

MARTA: Lepo te prosim, Vera, ne muči me! Po kolenih bi se plazila do nje, če bi le vedela, da mi odpusti, tako je pa . . .

MAJDA: „Izgubljeni sin“ se je vrnil k očetu, pa tudi ni vedel, če mu bo odpustil.

MARTA: „Izgubljeni sin“ pa tudi ni takih pisem pisal domov, kakor sem jih jaz.

VERA: Človek bi se smejal tvojemu odgovoru, če bi ne bilo vse to tako silno žalostno. Iz tebe je sedaj govorila tista Marta, ki nas je vselej spravila v dobro voljo, kadar si kakšno uganila, da katehet ni vedel, ali bi se jezil ali smejal.

MAJDA: (nevoljno): Jaz te pa res ne razumem. Toliko let nisi dobila nikakih vesti od doma, sedaj pa, ko lahko zveš, kako se tvoji mami godi, pa niti ne vprašaš po nji.

MARTA: Majda, če se ti hudo boleča rana nekoliko zaceli, ali boš vanjo dregala, da se ti zopet odpre?

MAJDA: Prav, če se jo sama bojiš odpreti, odprem ti jo jaz. Poslušaj me! Ako bi tudi prišla domov, bi te mama ne videla.

MARTA: Kako misliš to?

MAJDA: Tvoja mama te ne bo nikdar več videla, ker je slepa.

MARTA: Moj Bog, še to!

MAJDA: Pred kakimi petimi leti je oslepela na eno oko, letos pa še na drugo. Zadnje, kaj je videla od svojih otrok, je bilo okrvavljeno truplo nesrečne Pavle. Ljudje pravijo . . .

VERA: Majda, molči o tem!

MAJDA: Ne, ne molčim. Naj zve, kaj se govori, morda najde potem pot domov. Pravijo, da je tvoja mama oslepela, ker je preveč jokala po svoji izgubljeni Marti.

MARTA: Moj Bog, moj Bog, saj to ni res, ne more biti res!

VERA: Potolaži se Marta! To so prazne govorice. Mama se je menda tako hudo prehladila, da je zbolela na očeh. Seveda, jok ji gotovo v boleznih ni koristil.

MARTA: Oh, uboga moja mama, slepa, slepa morda po moji krivdi! . . .

MAJDA: Dà, slepa, in čaka v temi osamela, kdaj se vrne njena Marta.

MARIA: Ko bi mogla misliti, da me res čaka! Vendar, domov moram, da jo vsaj vidim, čeprav le od daleč.

VERA: Meni je prav ta hip prišlo nekaj na misel. Včeraj sem brala v „Slovencu“ neki oglas. Mislim, da ga imam še tu. (Poišče časopis.) Dà, poslušaj Marta! „Slepa, osamela gospa išče primerno izobraženo družabnico, ki ima prijeten glas in zna igrati na glasovir. Reflektantinja naj se zglase osebno v „Vili Pavli“ na Koroški cesti“. Kakor si gotovo uganila, je ta gospa tvoja

mama. Pojdi domov in se zglesi pri nji za službo. Mama te ne bo spoznala, če se sama ne izdaš. Videti te ne more, glas pa nekoliko spremeni. Sicer ga pa že dolgo ni slišala. Če si enkrat pri nji, bo že prilika nanesla, da boš spoznala, koliko je resnice na tistem Pavlinem pismu. Da boš služila pri mami, to te pač ne sme motiti. Saj je bil tudi izgubljeni sin pripravljen služiti za najemnika, pa ga je oče sprejel za sina. Prepričana sem, da bo s teboj tudi tako.

MAJDA: Vera ima prav. Vidiš, Marta, ti si toliko zaupala v Marijo, izroči se ji še v tej zadevi! Ona, ki te je do sedaj varovala, te gotovo pripelje nazaj k mami!

NATAKARICA: Prosim, gospodični, avtobus odide takoj! (Vse vstanejo.)

MAJDA: (medtem ko plačuje in pospravlja): Ali se bomo dolgo vozili?

NATAKARICA: Ne predolgo. Z odmori vred dobro uro. Vožnja je pa silno lepa, ves čas po ozki dolini med visokimi gorami. Ko sem se lansko leto peljala v Cortino, sem skoraj jokala, ker sem se spomnila na naše lepe bovške gore.

VERA: Le malo potrpi, Majda, in videla boš, da ti nisem zastonj hvallila te krasne ture. (Vse grede proti izhodu.)

MARTA: Prav lepo se vama zahvalim za vse! Storiti hočem, kakor sta mi nasvetovali. (Vse izginejo za voglom. Čez trenotek se Marta vrne in zgrudi na stol): Moja uboga mama!

(Zagrinjalo počasi pade.)

(Dalje.)

PAVČNIK POLDE:

GOSLAC

Nenadoma je stal pred nami in se globoko klanjal.

„Servus, gospoda!“ je otožno pozdravil in sedel za mizo. Položil je vijolino poleg sebe in se oprl s komolci na mizo. Obraz je skrnil v dlani, kakor bi ga biló sram, da bi kazal visoko nagubano čelo . . .

Gledal sem ga in se spraševal, kaj je ta možiček in katere bridkosti mu tarejo srcé. Moj pogled je begal po njegovi obleki in jo presojal. Spoznal sem, da je siromak. „Morda zato ni srečen, ker ni bogat?“ sem se spraševal. Nisem si znal odgovoriti. Pogledal sem gospoda Ivana. Tudi ta je drobno gledal tujca in zdajpazdaj zmajal z glavo. Je morda iskal odgovora na isto vprašanje kakor jaz? Pozneje sem zvedel, da se je spraševal, ali je siromak utrujen.

Gospodična Juli se za tujca ni mnogo menila. Vso skrb je posvečala snežnobelemu perilu, ki ga je likala . . . Tujec je nenadoma dvignil obraz in nas bolešno pogledal. Oči so mu bolno in otožno sijale, iz njih so odsevale lakota, bojazen in bridkost.

„Prosim četrtinko vina in kos domačega kruha!“ je plašno povedal. „Denarja nimam. Saj veste, kakšni so dandanašnji časi!“ je hip nato tiho dodal. Gospod Ivan se je usmiljeno ozrl nanj, nato se je obrnil h gospodični Juli: „Juli, prinesi mu pol litra vina, kruha in sira. Plačal bom jaz!“

Gospodična Juli je hitro odšla in si popravljala lase. Tujec je gospoda Ivana hvaležno pogledal. „Hvala, domine! Gratias ago!“ se je z bolešnim smehljajem na ustnicah ponižno zahvaljeval. Gospoda Ivana je kar vrglo.

„Kaj, latinski znate? Ave!“ je razburjeno hitel. Tujec se je zagledal predse in kimal z glavo. Še hujša bolelost se mu je razlila po mučeniško utrujenem obrazu . . .

Skoro nevedé sem del v naročje harmoniko in se igral z gumbi.

„Znam, znam, domine!“ je kimal tujec. Bolščal je skozi okno in si z dlanjo senčil oči. Bog ve, kaj je iskal. Je-li to delal iz navade? Je morda hotel skriti zadrego?

Gospodična Juli se je vrnila iz kleti. Postavila je jed in pijačo pred tujca in zopet malomarno pričela likati. Njej je bil tujec navaden gost kakor mnogo drugih, tujih in domačih. Tujec je zrl na sredo mize in zopet skril obraz v dlani. Mučen molk je zavladal. Gospod Ivan je gledal tujca, na katerega je padal zadnji žarek zahajajočega sonca. Bil je kakor svetnik, ki ga obdaja prelepo se bleščeča glorijska aureola.

Pramen bleščečih žarkov se je vedno bolj premikal z njega. Senca iz kota se je vse bolj premikala proti njemu. Pogledal nas je. Njegov pogled je vprašujoč postal na gospodični, nato pa na gospodu Ivanu. Nazadnje pa se je ozrl name. Presunilo me je v dno duše. Moj Bog, kako je bil njegov pogled žalosten! Nikdar ga ne bom pozabil... Nenadoma je oživel: „O gospod harmonikar! Znaš kaj dobro igrati?“

Zardel sem. Da ne, sem mu odgovoril. Začuden me je pogledal, češ, zakaj pa imam harmoniko. Zmignil sem z rameni in se mu nasmehnil.

„Jaz pa znam!“ je izpregovoril. „Na vse instrumente znam igrati! Z vijolino hodim naokrog in igram, ker ljudje vijolino najrajši poslušajo...“ Zagledal se je bogvekam. Gospod Ivan je nemo gledal predse in se poigraval s prsti. Tujcu so iz mraku žarele oči. Kar bal sem se ga, ne vem, zakaj. Gospodična Juli je dolgočasno vzdihnila.

„Gospod, naj vam povem svojo povest, svojo življenjsko zgodbo, polno žgoče bridkosti. Saj dovolite, ne?“

„Dajte, povejte mi jo! Uganka ste mi!“

„Dajte, povejte!“ sem hripavo zaprosil še jaz in sedel k njegovi mizi. Tujec me je z nasmehom na ustnicah hvaležno pogledal. Ničesar nisem rekel, vedel pa sem, da mu je ugajalo, ker sem prisedel k njemu, ki ga je mrzka usoda kruto bičala.

Zopet je skril obraz v dlani in pričel tiho, otožno: „Pred očmi mi leži lepa podgorska vas. Vsa krasna je in drevesa se upogibajo pod težkimi, lepimi in zdravimi sadeži. S polja diši po zoreči ajdi. Čebelnice se vračajo s paše... Glejte, v tem lepem času so me iztrgali iz srečnega domačega raja in me peljali v mesto, kjer so tuji ljudje, tihi in mračni, kjer mi je tuje vse, še cerkev, dasi sem pobožen... Studiral sem, dobro sem studiral. Prvo leto sem zdelal z odliko. O, kje so tisti časi! Vse je šlo po sreči do sedme šole... Takrat pa me je nekaj zgrabilo, srcé je zahrepenelo po ljubezni. Glejte, duhovnik sem mislil biti. In kaj sem zdaj? Ljubil sem lepo in pošteno deklé. A ona me ni marala. Ko sem ji razodel ljubezen, se je neusmiljeno zasmejala: „Beži, beži, tepec!“ Zdelo se mi je, kakor bi mi kdo porinil nož v srcé. Nič več nisem bil vesel. Prelepa vasica me je klicala nazaj. Uprl sem se tej želji in se trudil, da bi bil miren. Molil sem, pa nisem našel pokoja, ker sem bil premalo vztrajen...“

Prenehal je. Nalil je vina v kozarec in ga nesel k ustnicam. Pa se ga ni doteknil. Položil ga je nazaj in zmedeno begal z očmi. Gospodična Juli je prenehala z likanjem in ga gledala; majala je z glavo, kakor bi ne mogla umeti. Gospod Ivan je stisnil ustnice in molčal.

„Dalje!“ sem zaprosil. Pogledal me je in vzdihnil: „V meni je kipelo življenje, bil sem zdrav — duša pa ni bila zdrava. Ponoči mi je blodila okrog, v domači vasici je bila, gledala je s pridelki polne vozove, s slastjo vdihavala vonj zoreče ajde. Ljubila je rodno vas, sprva tiho, potem pa vedno močnejše in močnejše. Zaželel sem si prostosti. Hotel sem v gore, z gozdovi porastle goré, da se pomiri srcé. Hotel sem proč od mestega valovanja... proč... proč! Mesto se mi je zastudilo, preveč življenja je bilo v njem. Jaz pa sem hotel tihote, svete tihote, kjer bi molil k Bogu, da bi mi potolažil srcé. Moj Bog! In glejte! Proti večeru nekega dne me je zgrabilo nekaj silnega, močnega. Pustil sem knjige, zaklenil vrata in zdirjal po ulici. Tekel sem, kakor bi go-

relo za menoj. In je gorelo! Za menoj je gorela ničevost mestnega posvetnega življenja... Ko sem zavil na cesto, ki pelje v rodno vas, sem srečal Tončko. V meni je zagorelo. Ognila se me je! Planil sem za njo in jo objel... Še tisti trenotek mi je bilo žal tega dejanja. Spustil sem jo in bežal..."

Zopet je prenehal in hotel piti. Pa je zopet odložil kozarec in se ga ni dotaknil.

Čudno trpkó mi je bilo v duši. Gledal sem ga, potujočega goslača, ki je vstajal iz mrakú in krilil z rokama. Vedno bolj je bil v senci, ki je segala iz kota po njem. Zdelo se mi je, da sanjam, zakaj glava mi je bila trudna in težka. Gospod Ivan je prižgal smodko in tiho prosil: „Dalje, dalje!“ Goslač je pazljivo gledal gospoda Ivana in skromno vprašal: „Imate še kako smodko, gospod?“

Gospod Ivan se je nasmehnil. Ponudil mu jih je nekaj. Goslač je vse vzel in jih položil predse.

„Bežal sem,“ je nadaljeval. „Bežal sem proti ljubljnim goram. Teden dni sem se podil po njih, bil s pestmi ob skale in drevesa, si ruval lase in molil k Vsemogočnemu... Pomirjen, s smehljajem na ustnicah sem se vrnil v mesto. Bil sem pripravljen še toliko časa studirati, da bi potem mogel vstopiti v semenišče... Ves razigran sem šel v šolo. Prvo uro smo imeli razrednika, ki je bil zagrizen Nemeč. Sošolci so me čudno pogledavali in postalo mi je tesno pri srcu. Da sem baraba, ki ji para ni, je vpil razrednik. Da so sploh vsi „barbari“ taki, je trdil in oči so mu divje žarele. Mirno sem ga vprašal, zakaj sem baraba. Tedaj je začel razbijati po katedru in mi povedal, da sem izključen... Stisnil sem knjige pod pazduho in brez pozdrava odšel... Kmalu nato so mi umrli starši, brat mi je odrekel vsako pomoč. Ostal sem „faliran“ študent..."

Bil je popolnoma v senci. Oči so mu vročično sijale. Nekaj časa mi je gledal v oči, nato si je zakril obraz z dlanmi.

„Dalje!“ je spregovorila gospodična Juli, ki se je začela zanimati za njegovo bridko povest.

„In glejte! Sedaj igram na vijolino. Marsikje sem hodil in marsikaj sem se naučil. Miren pa nisem bil nikdar... V največjem obupu pojem, da sega ljudem bridko v dušo. S tole preljudbo vijolino si služim kruha. Trd in grenak je, a kruh je. Z bridkostjo je prislužen in s solzami prepojen... Semintja še zaidem v rodno vas, a nihčè me ne pozna, nihčè ne ve, zakaj pridem vprav takrat, ko čebelice letajo z ajdove paše in prijetno diši po njej. Nihčè ne ve, zakaj jočem, in mojih trpkih pesmi ne marajo. Hočejo veselih, poskočnih pesmi, ki jih peti ne morem in ne znam. Pripovedujejo mi o študentu, ki so o njem menili, da bo duhovnik. Čudno me pogledujejo, ko jočem. Moja rodna hiša je prišla v tuje roke... Nekoč sem videl Tončko, ki me je takrat naznanila ravnateljstvu... Šla je z možem, se smejala in poljubljala otroka. Zapel sem bridko in otožno. A pesem ji ni segla v dušo, le naprej se je smejala..."

Jaz pa sem večni popotnik; hodim iz kraja v kraj, iz vasi v vas, iz mesta v mesto. Ustavim se, da me nasitijo, malo zaigram, zapojem — in grem. Včasih komu povem svojo žalostno zgodbo... Včasih pojem sredi noči, ko migljajo zvezde. V nebo gledam in iščem svojo zvezdo. Pa je ne najdem, kajti zame je že zdavnaj ugasnila... Še živi, zame pa je, kakor bi je ne bilo... Edina tolažba mi je molitev in pesem..."

Gospodična Juli je vzdihnila in prižgala luč. Bog ve, kaj se je godilo v njeni duši!

„Veliko si pretrpel, mož! Marsikoga bi strlo, da bi si bil že zdavnaj vzel življenje, tebi pa je pomagala vera v Boga..." je dejal gospod Ivan. Njegov glas se mi je zdel takó ljubeč in domač kakor še nikoli.

Goslač je vzel v roke vijolino. Zaigral je... Moj Bog, kako lepo je igral! Mili glasovi so mi segali globoko v dušo. Zdelo se mi je, da je to nebeška godba...

Sprva je pel tiho, komaj slišno: „Oh mladosti moje leta!“ Potem je njegov glas naraščal vedno bolj in bolj. Sredi pesmi pa, ko je najlepše pel, je nenadoma utihnil. Del je vijolino pod pazduho, zmedeno pogledal po sobi in zbežal v temno noč...

*

Pustil je vse, niti vina niti kruha se ni dotaknil. Le kaj ga je prijelo?

Strmeli smo in nismo mogli verjeti, da je biló vse to res. Zdelo se nam je, da smo sanjali, da je biló vse bolesten privid, ki se je razblinil v noč...

Gospodična Juli je vzdihnila. Je morda mislila na fanta, ki je pred dobrim tednom šel v tujino?

„Pojdiva, Polde!“ je dejal gospod Ivan. Vstala sva in odšla proti postaji. Skoro vso pot sva molčala. Na postaji mi je dejal gospod Ivan: „Polde, v Ljubljani misli na tega človeka!“

Nisem razumel, kaj hoče povedati...

Danes vem...

SFINKS;

OBZORJA MODRA...

Obzorja modra znova dozorela
v jesenske so prozorno čiste dni —
in dušo mojo zopet je objela
bol hrepenenja po brezbrežnosti.

Morjé in nébes, zemlja si zrcalo,
sijoča v siju čudežnih lepot,
v tem soncu, sijih, zraku je postalo
opojno lepo vse — stezà in pot.

Mordá — o, joj, — otožnost le brezdanja
odeva mi vesolje v čaren prt
v predslutnji tesni, da se k meni sklanja
in kmalu, kmalu me pobere smrt...

RAINER MARIA RILKE-ČAMPA;

JESENSKI DAN

Gospod: prišel je čas. Poletje dolgo, dolgo je biló.
Nad sončnimi naj urami zdaj sence tvoje se napnó
in vetrom po livadah daj prostost.

Ukaži, naj poslednje sadje se zređi;
še dan, tri dni toplejše mu podári,
prisili ga, da dozori in spravi
v težko vino zadnjo še sladkost.

Kdor zdaj brez doma je, ne bo ga imel posej,
kdor zdaj je sam, bo dolgo sam ostal,
bo dolga pisma pisal, bedel in bral
in med vršanjem listja sred alej
bo sem ter tja nemiren potoval.

NAŠEMU ŠAĆIRU V SPOMIN

Mostar, na drugi dan bajrama (18. januarja) 1934.

Jutri bomo imeli prosto. Muslimani bodo slavili tretji dan bajrama, svojega največjega praznika, pravoslavni pa sv. Tri kralje (Bogojavljenje). Ker tvorijo muslimani 27 odstotkov naših učencev, pravoslavni pa 44,2 odstotka, se pouk ne spleča za ostalih 28 odstotkov katolikov in 0,8 odstotka židov. Časa torej dovolj, da lahko osebno ali pismeno čestitamo bajram vsem znancem muslimanom.



Bajramska razglednica.

Svoje dni je imel Šaćiraga boljše čase. Bil je bogat posestnik, obširne vinograde je imenoval svojo last, dokler ni prišla agrarna reforma in ga pred dobrimi desetimi leti prisilila, da si je v starosti 47 let začel služiti kruh kot šolski sluga. Pa še tukaj je bila težka ovira za nastop službe: Šaćir je bil namreč — nepismen. Njegova zvestoba, vestnost in marljivost pa je obilno nadomestila ta nedostatek. Štiri šolske sluge smo imeli, a dijaki in profesorji so imeli najrajši Šaćira. Naj je ležalo na ravnateljevi pisalni mizi kolikor hočeš denarja in uradnih spisov — če je stal Šaćir pred vrati ali pospravljajal sobo, ni zmanjkalo niti koščka papirja.

Nič se ni pritoževal nad razmerami, v katerih je živel. Njegovo lice je bilo vedno vedro. Imel je kakih 900 Din plače, pa mu je to povsem zadoščalo, njemu in njegovi hanumi (ženi). Imela sta namreč majhno hi-

Jaz sem se namenil, da bom za bajram šel na obisk samo k našemu šolskemu slugi Šaćiru Popovcu. Že tretji mesec leži težko bolan prav na kraju Mostarja doli pod Humom, v tistem delu mesta, ki je skoraj stoodstotno muslimanski. Morebiti se bo kdo od bravcev mojih pisem iz Mostarja spomnil na Šaćira: ta me je namreč sprejel 10. septembra 1932, ko sem se javil na gimnaziji v službo, in me je pričel takoj tikati, ko je slišal, da spadam k družini. To je prvo pobratimstvo, ki sem ga — brez vseh ceremonij — sklenil v Mostarju; nobeno tikanje mi ni tako dobro delo kakor kadar sva s Šaćirom moževala. Ni bilo veselje samo razgovarjati se z njim; užitek je bil tudi gledati njegovo lice in njegov pogled: iz obeh je odsevala taka brezpogojna poštenost, zlata resnicoljubnost in odkrita dobrohotnost, da je nepozabno.

šico, v kateri se je vse bliščalo od snage, „da bi lahko s tal jedel“, kakor pravijo tukaj.

Njegovo plemstvo se je sedaj javljalo v tem, da je najvestneje vršil svojo dolžnost: „Vse rad storim, snažim sobe, čistim, čeprav moram pri tem na trebuhu ležati — samo da se nikdo ne more nad menoj pritožiti!“

Obiskal sem ga pred božičem. Bolezen na ledvicah mu je onemogočala ležanje, pa je siromak noč in dan sedel na svojem ležišču na tleh: muslimani stare šege namreč ne poznajo naših posteljnakov. Obilno obiskov je imel: ravnatelj, profesorji, dijaki, znanci iz Mostarja — vse je ob Šaćirovi bolezni začutilo, da je človek njegovih kvalitiet dragocenost.

Tudi v bolezni je nosil na glavi vedno fes, kot ga sploh nikdar nisem videl odkritega. O Šaćiru je namreč veljalo to, kar pravi o muslimancih Hangi v knjigi: *Život i običaji muslimana u Bosni i Hercegovini* (II. izdaja, Sarajevo 1906): „Malo ima naroda u svijetu, koji onako iskreno, onako odano i sa uvjerenjem ljube svoju vjeru, kao što ju ljubi bosanski musliman. On živi i umire za svoju vjeru...“

Danes zvečer sem govoril z ravnateljem, ki je praykar hotel svojemu zvestemu slugi čestitati: „Bajram mubarekj olsun“ („Želim ti srečen bajram“), a ga Šaćir ni več ne čul ne spoznal. Ležal je v nezavesti, roke so mu tu pa tam krčevito podrhtavale. Njegova hanuma je pripovedovala med solzami: „V štiridesetih letih zakona ni padla med nama žal beseda!“ Bratranec njenega moža pa je govoril: „Ne plakaj! Božja volja je to!“ Verni musliman skuša tudi ob smrti svojih dragih krotiti žalost, ker je vse dobro, kar pošlje Alah. O, zakaj sem odlašal z obiskom do bajrama!

Mostar, na tretji dan barjama (19. januarja) 1934.

Zjutraj zgodaj mi je prišel dijak musliman pravit, da je ponoči Šaćir umrl in da bo pogreb takoj danes opoldne. Muslimani imajo namreč običaj, da pokopljejo mrliča čimprej; če le mogoče (n. pr. če kdo umrje zjutraj) še isti dan, ko je umrl.

Božansko južno sonce je sijalo, ko smo se zbirali opoldne pred njegovo hišo: pravi pogrebci soverniki in drugi, ki smo bili le bolj gledalci. Pri muslimanih se udeleže pogreba samo moški brez ozira na to, ali je umrl moški ali ženska. Žena torej ne gre nikdar za pogrebom moževim, hči ne za pogrebom očeta ali matere. Ne spominjam se tako lepega januarskega dne; ljudje so odpirali okna, otroke si videl tudi bose; celo samosrajčnik si je s svojo prekratko srajčico, ki je tvorila vso njegovo obleko, upal na cesto. Ko so se opravile pogrebne molitve pred hišo (muslimani v Jugoslaviji molijo javno samo v arabskem jeziku), so odnesli krsto iz hiše, obenem se je pa pred hišo začel deliti „iskat“, to je denar, ki ga je Šaćir zapustil kot miloščino za siromake. Kdo je nosil krsto? Skoraj vsak pogrebec jo je nesel nekaj časa, in sicer po večkrat. Kajti kolikor korakov napraviš, noseč mrliča, tolikokrat po 40 nevapov (odpustkov grehov) si zaslužiš. Zato je šla krsta neprestano iz roke v roko. Molili so zanj še v džamiji, peli in molili mu na grobu, nato se je pa ravnatelj v prisrčnem govoru v imenu gimnazije poslovil od „poštenega, dobrega, zvestega Šaćira“.

Pri muslimanih velja za veliko milost, če kdo umrje na bajram. Šaćir je bil pokopan na petek v bajramu. Šaćire, tudi danes ni prekasno: Bajram mubarekj olsun!

MOJMI R GORJANSKI:

RISPETI PRED VEČEROM

MRTVE ČRKE

Na moji mizi zadnji cvet dehti,
a zunaj v polju valovi jesen.
Sedim pri mizi v knjigo potopljen
in prisluškujem pesmi, ki polzi
vsa mehka od nekod. V ta trudni čas
iskal sem v mrtvih črkah živ obraz.
A našel nisem ga in zdaj ne vem,
če v mrtve črke upati še smem.

ZADNJA SVETLOBA

Oblaki v svetli zarji krvave
in suho drevje veter pozibava.
Po sredi reke čoln neslišno plava.
Nad trsjem jate divjih rac lete.
Stojim ob vodi in gasnoči sij
ožarja mi utrujene oči.
Za hribom tone zarja . . . Prek dolin
so legle sence kot grenak spomin.

MRAK PADA . . .

Zdaj sonca ni. Jaz vračam se nazaj
po ozki stezi sredi belih brez.
Nad brdom v vetru pošumeva les.
Stojim, poslušam . . . in ne vem, zakaj
je v meni svetlo, ko vendàr že mrak
se spušča v polja in ko zadnji trak
svetlobe je nad hribom potemnel.
V večer se vračam zdaj ves mlad, vesel.

KONDOR:

JUTRO

Vrbe nad jezerom slone,
vrhovi gora
sanjajo in spé;
zvezde bledijo, še je temà.

Počasi, prav počasi
se dvigajo črne sence, zastor teman.
V daljavi svetlika se dan;
že slišijo prvi se glasi:
zalajal pes je na vasi
in nekdo hiti skozi jutranji hlad
kot preroben, ves mlad.

Črne sence se dvigajo više in više
in kot da umetnik riše
jasne konture spečih gorà,
zarjo rdečo in luč svetá.

Oglase se zvonovi,
proti nebu kipe
njih mili glasovi.
V jutranjem soncu žare
naši domovi.

Proti jezeru hiti
gruča ljudi,
stasite žene,
brhke mladenke:
mleko in kri . . .

Vse poje,
vse kot pesem zdravja in moči,
kot pesem svobode, življenja,
kot velika pesem vstajenja.

NOVE KNJIGE

Fran Kocbek in Ivan Šašelj: Slovenski pregovori, reki in prilike Zbrala — —.

1934. Založila Družba sv. Mohorja v Celoveu. Mohorjeva knjižnica 72. Natisnila Mohorjeva tiskarna v Celju. Str. 254. Cena broš. Din 21'— (28'—), vez. Din 30'— (40'—). Kakor so začeli izza srede 18. stoletja nabirati narodne pesmi, ki so končno doživele v Štrekljevi redakciji v izdaji Slovenske matice monumentalno publikacijo, tako je bilo tudi z našimi pregovori. Doslej so bili raztreseni večinoma po najrazličnejših listih in knjigah, zlasti izza srede prejšnjega stoletja, o čemer se prepričaš v Književnosti str. 245—252, kjer navaja avtor vire, med katerimi pogašam Jos. K. n. d. a, ki je v koledarju Goriške matice priobčil zbirko pregovorov s Tolminskega, prav tako pri Vrčcu ne zadošča samo letnik 1878, ker je prav ta list prinašal dolgo, dolgo vrsto let prav do zadnjih časov mesec za mesecem po abecednem redu pregovore in reke. To pa je malenkost, ki ne zmanjša velikega pomena te knjige naše ljudske modrosti, kateri je napisal strokovnjak univ. prof. dr. Veselin Čajkanović informativen predgovor. „Zbirka zavzema tako po bogastvu gradiva kakor tudi po svoji svežosti in raznovrstnosti eno najlepših mest v naši folklorni književnosti in bo enako koristila znanstvenikom kakor tudi širšemu občinstvu“, priznava Čajkanović, ki deli pregovore v dve vrsti — v izreke, sentence, in v metamorfore. V sentenci se naravnost ali v alegoriji ugotavlja ta ali ona resnica, v metafori pa je aluzija na kak splošno znan dogodek, o katerem se je govorilo ali ki se je pač zgodil. Sentenčni pregovori imajo bolj mednarodni značaj, dočim so metaforični za kulturno-zgodovinsko presojanje narodne preteklosti važnejši. Po Čajkanoviću daje vrednost sentenci — oblika, način, s katerim se ta ali ona resnica posploši, da c o m m u n i a pove proprie. In kar se tega tiče, ugotavlja, „da stoje slovenski pregovori na lepi višini“. Kakor je Viktor Hehn razdelil evropske narode na dve skupini: na severne, ki jedo maslo in pije pivo, in na južne, ki jedo olje in pije vino, tako lahko razdelimo tudi sredozemske narode v okviru istih zemljepisnih meja na zapadne, kjer pod pregovorom v glavnem razumejo refleksijo in sentenco, in na vzhodne, kjer sta metafora in alegorija posebno popularni. Po tem ugotovi Čajkanović, da južni Slovani radi goje metaforo, in to tem bolj, čim bliže so vzhodu in morebiti še bizantinskemu kulturnemu vplivu. „Tudi Slovenci“, pravi, „poznajo in radi uporabljajo takšne pregovore — metafore, le njihovi nabiratelji

jim niso tako skrbno nastavljali uho.“ Nato poudarja Č. poleg književne vrednosti tudi visoko zgodovinsko in etnografsko, torej znanstveno vrednost slovenskih pregovorov, posebno pa podčrta njihovo veliko podobnost s srbskimi pregovori, in sicer ne one splošne, mednarodne, marveč ujemanje in istovetnost ne samo v stilu, temveč tudi v besedilu, kar dokazuje, „kako blizu sta si narod v Šumadiji in narod tam na zapadu v podnožju lepih Alp.“ — Pregovori so urejeni po abecedi, kar je pač najlažje, a morda bi bilo le boljše, če bi bili urejeni pod vsebinskimi značajkami in šele pod temi abecedno. No, sedaj moramo biti veseli, da so zbrani. Če doživijo kdaj novo izdajo, bo gotovo izpopolnjena in tudi preurejena, da bo zadovoljila vse, ki bi jo uporabljali.

André Lichtenberger: Hlačkova sестrica.

Spisal — —. Poslovenil Niko Kuret. 1934. Založila Družba sv. Mohorja v Celju. Mohorjeva knjižnica 69. Natisnila Mohorjeva tiskarna v Celju. Str. 158. Cena broš. Din 18'— (24'—) vez. Din 27'— (36'—). Hlačka poznate, saj te že nekaj let, kar vas je Mohorjeva družba seznanila z njim v posebni knjigi. Kdor ga ne pozna iz knjige, ga pa gotovo pozna iz prve in druge gimnazijske čitanke in se z veseljem spominja, kako se je smejal njegovim domislekom in dogodovščinam. V „Hlačkovi sestrici“ je Hlaček še vedno prva oseba, ki spremlja svojo malo sestrico od prvega dne dalje, dokler se tudi sama ne začne uveljavljati. Uveljavlja pa se tako, da se boste tudi njej smejali, čeprav pisatelj samo predstavlja njeno molčanje, vekanje in čebljanje v umljiv jezik. Kuretov prevod se lepo bere, čeprav ne dosega onega, ki nam ga je dal Jožef Ovca. Priporočujoč to knjigo, moramo reči, da je nova pridobitev v našem mladinskem slovstvu!

Življenje svetnikov. Zv. 10. Natisnila Mohorjeva tiskarna v Celju. Str. 353—522. Tretji del: str. 1—48. S tem snopičem, ki je izšel letos kot doplačilna knjiga, zaključujejo razni avtorji drugi del obširno zasnovanega življenja svetnikov in začinjajo z julijem tretji del. Našemu ljudstvu se je ta knjiga priljubila in jo rado prebira, saj mu nudi vzpodbudo za bogoljubno življenje, obenem pa širi tudi njegovo obzorje, ker slika ob posameznih svetnikih kulturno oboležje dobe, v kateri so živeli. Prav radi tega in kritično pisanih življenj bi tudi izobraževalec lahko s pridom segel po tej knjigi. Spoznal bi, da Mohorjeva družba tudi s takimi knjigami vrši važno kulturno delo.

Klasična dela: Srbskohrvatsko slovstvo I. Urejuje dr. Mirko Rupel. Izdaja Zveza društev „Sola in dom“. Avgust Šenoa: Karanfil s

pjesnikova groba. Priredil dr. Mirko Rupel. V Ljubljani 1934. Str. 92. Cena broš. Din 7.50. Francosko slovstvo I. Urejuje dr. Stanko Leben. Charles Perrault: Contes de Fées. Priredil dr. Stanko Leben. V Ljubljani 1934. Str. 52. Cena broš. Din 5.50. Nemško slovstvo I. Urejuje dr. Rudolf Kolarič. Der Erbforster. Trauerspiel in fünf Aufzügen von Otto Ludwig. Mit Einführung und Anmerkungen von Prof. Dr. Ivan Grafenauer. V Ljubljani 1933. Str. 128. Cena Din 10.—. Prvo so tiskali J. Blasnik nasl. Univerzitetna tiskarna, drugi dve pa Učiteljska tiskarna v Ljubljani. Kakor je Mohorjeva poskrbela s svojimi „Cvetjem“, da bomo dobivali v šolski izdaji domače in tuje avtorje, ki so predpisani za šolsko ali domače štivo, tako je tudi „Šola in dom“ z izdajo svojih klasičnih del ustregla šoli in domu s strokovno izbranimi in cenjenimi knjižicami, kakršnih smo že dolgo pogrešali. Dr. Rupel je uvodoma v strnjeni, a jasni besedi označil A. Šenoa in njegovo delo, posebej pa še Karanfil, nakar sledi tekst v originalu in za njim opombe s slovarčkom. Tako bo ta knjiga služila ne samo šoli, temveč tudi domu, to se pravi slehernemu, ki se zanima za srbskohrvatsko slovstvo. Dr. Leben nas v kratkem, francoski pisanem uvodu seznanja s Ch. Perraultom (r. l. 1628, kdaj je umrl, nam prireditelj ne pove) in njegovo zbirko pravljic „Histoires ou Contes du temps passé“, ki jo je izdal 1697. Izmed osem zgodb, ki jih obsega ta zbirka, jih je vzel dr. Leben pet, in sicer Le petit Chaperon rouge, Les fées, Le chat botté, Cendrillon in La Barbe-Bleue. Tekst pravljic ni težek, a kljub temu ga prireditelj s svojimi „vaji“ (Exercices) še močno olajša, ko poziva bravca 1) naj poišče vse neznane besede, si jih napiše in nauči, pri čemer pa naj pazi, da izbere tekstu odgovarjajoči pomen. 2) naj napiše in naj se nauči fraz iz teksta, ki mu jih navede, 3) naj določi točen smisel in rabo posameznih besed, 4) naj odgovori na vprašanja, nanašajoča se na potek zgodbe in še naj 5) napiše na kratko zgodbo, ki naj jo potem pripoveduje. Na koncu so še opombe (Notes) k posameznim pravljicam. V knjigi skoraj ni slovenske besede, a bo kljub temu po prirediteljevi vzorni metodi diaku in vsakemu, ki značenja s francoščino, dobro služila! — Dr. Grafenauer je dodal tekstu informativno „Einführung“, v kateri nas seznanja z Ludwigovim življenjem in delom ter označi še dramo, nakar sledijo številne opazke (Anmerkungen). — V pripravi ima „Šola in dom“ še Demetrovo Tentó; Moliere, Le Bourgeois gentilhomme, Stahl, Maroussia in A. Daudet, Le petit Chose; Grimm, Märchen. — Zbirko dijaštvu in vsem tople priporočamo!

Dr. Karel Kašpar: Vtiski iz Konnersreuta. Češko napisal — —, nadškof praški in primas češki. Po drugi spopolnjeni iz-

daji prevedel Janez Oblak, 1934. Natisnila in založila Mohorjeva tiskarna v Celju. Str. 142. Cena broš. Din 12.—, vez. Din 20.— za člane Mohorjeve družbe 25% ceneje. — Nekaj let že vzbuja stigmatiziranka Terezija Neumann, priprosto kmečko dekle v Konnersreutu, splošno zanimanje radi svojega izrednega stanja — podoživljanja Kristusovega trpljenja in raznih vizij — ne samo pri priprostih ljudeh, temveč tudi v znanstvenih, n. pr. zdravniških krogih. Tudi slovenski zdravnik dr. A. Breclj je bil v Konnersreutu in opazoval nenavadne pojave, o čemer je poročal v „Slovincu“, potem predaval in svojo znanstveno razpravo o tem priobčil v „Času“. Kogar izvajanja dr. Breclja niso zadovoljila in bi rad slišal še, kaj mislijo drugi o konnersreutski Tereziji, bo gotovo segel tudi po Kašparjevi knjigi.

N A Š I Z A P I S K I

Teža letalskih motorjev. Iz lahko umljivih vzrokov mora biti letalski motor napravljen iz čim lažjih in najplemenitejših kovin in izdelan z največjo natančnostjo, saj od njega zavisi vse. Če motor ni dober, je neprestano ogroženo življenje pilota in potnikov. Poprečno tehta danes avionski motor 900 gramov na konjsko silo in velja 800 do 1000 dinarjev, tudi na konjsko silo. Če se računa po konjskih silah, stane približno ravno toliko tudi železniška lokomotiva, samo da tehta na konjsko silo 150 kg. Letalski motor je torej po tem takem 165 krat lažji na konjsko silo od parnega stroja.

Neobjavljeni Lope de Vega. Neka dijakinja v Madridu je nedavno zasledila v muzeju Cerralbo rokopis Vegove burke, napisane l. 1612. z naslovom la Tienda de los Gestos (trgovina z naličnicami). Dostoj je bilo delce nepoznane, vendar ga ni bilo mogoče iztakniti, ker je dolgo časa ležalo v zasebnih zbirkah. Gluma, ki postavlja na oder trgovca s krinkami, omogoča dramatik, da opiše satirične like mnogih oseb iz one dobe.

Nova latinska beseda. Čeprav je latinščina mrtev jezik, se vendar tupatam primeri v znanstvenih ali pa cerkvenih krogih, ki govoré ciceronščino, da skujejo besede za pojme ali predmete, neznane v Avgustovem stoletju. Tako je lani papež, pozdravljašč iz Rima po latinsko evharistični shod v Buenos Airesu, izumil izraz „marconiana“, da označi brezžičništvo in obvesti udeležence shoda, s kakim veseljem je zasledoval njih nastope, oddajane v svet po vatikanski radijski postaji.

V Evropi stanuje četrtnina človeštva. Po poslednjih podatkih mednarodne komisije za popis vsega človeštva živi danes v

Evropi 506 milijonov ljudi. To se pravi, da stanuje na vsakem kvadratnem kilometru povprečno petdeset ljudi. Od konca svetovne vojne pa do danes se je povečalo število evropskih prebivalcev za nad šestdeset milijonov duš ali za petkratno prebivalstvo Jugoslavije. Evropa je najbolj gosto naseljena celina na svetu. Ker število zemeljskih prebivalcev še ni doseglo dve milijardi (2000 milijonov), stanuje torej v Evropi več kot četrtna celokupnega človeškega rodu. Amerika je na primer za 75% manj gosto naseljena kakor Evropa, a najbolj redko naseljena celina je danes Avstralija, kjer prideta povprečno na en kvadratni kilometer samo dva prebivalca. Po najnovejših podatkih Društva narodov ima Azija danes 1103 milijone prebivalcev, Amerika 200, Afrika 142, Avstralija pa 10 milijonov.

Letalski motorji in golobja krila Šele trideset let je tega, odkar so prva letala pohitela v zračne višave. Vsakdo ve, kako velik napredek je naredilo letalstvo v teh prvih tridesetih letih svojega obstoja. Če pa pomislimo na silo, ki jo potrebuje letalo, da se dvigne v zrak, je vprav velikanska. Najmanjše letalo, ki more nositi vsaj enega človeka, mora imeti motor najmanj 20 konjskih sil, to se pravi silo, ki odgovarja skupni moči dvesto ljudi. Poglejmo si pa goloba, ki se z lastno mišično silo kreta po zraku. Leti bolje kot vsako letalo in pristane s čudovito točnostjo na drevesni veji, v čemer ga nobeno letalo in noben pilot ne moreta posnemati. In vendar leti golob s hitrostjo, ki presega hitrost prekoceanskih parnikov. Torej dve sto ljudi bi moralo dati svojo moč, da bi z njo letal en sam človek, medtem ko golob ne rabi pomoči 199 golobov, da leta. V tem tiči skrivnost ptičjega leta, ki ga je že mnogo strokovnjakov proučevalo, a še nobeden ni razrešil. Vsekakor je za polet, pri katerem se vporablja udarjajoča krila, kot jih imajo ptice, treba nekako dvestokrat manj sile vporabljeti, kakor za polet z vrtečimi se krili, kot jih vporablja letala (propelerji). Za izumitelje je tu še mnogo razmišljanja in dela.

Sonce — smrt glodavcev. V vestniku pariške medicinske akademije poročata dva zdravnika o poskusih sončenja glodavcev. Dandanes, ko je zdravljenje s soncem zelo priljubljeno in ko marsikdo pazi na to, da ima od sonca zagorelo lice, saj je to moderno in elegantno, je zanimivo čuti, da pomeni sonce za nekatere sesavce naglo smrt. Prav slučajno so v neki pariški bolnici prišli nato, da sonce umori miš. Eden preparatorjev je pustil past z ujeto mišjo slučajno pol ure na soncu. Ko se je vrnil, je bila miš mrtva. Nato so začeli ubijati čez noč ujete miši in podgane na ta način, da so postavili pasti na sonce. Ni jih bilo več treba utopiti

v vodi, kot doslej. Nadaljevali so poskuse in dognali sledeče: ako izpostavimo nekatere glodavce soncu, poginejo včasih že po zelo kratkem času: miši že lahko v petih minutah, sive podgane čez devet minut, morski prašički čez dvanajst minut, kunci čez 39 minut. Ako piha veter ali pa se dela umeten veter z električnim ventilatorjem, se nastop smrti zakasni. Iz tega razvidimo, da je za nekatera bitja sonce življenje, za druga pa smrt.

LATINSKI NALOGI

MAEROR.

(Compositio, inscripta regi nostro mortuo.)

Corda nostra maerore infando affecta sunt: Alexander, rex noster optimus, pater patriae, ante tempus de vita decessit. Necatus est ab impio quodam, cum e navi in terram Franciae exiit, rei publicae, quae cum regno nostro Jugoslavia non solum foedere, sed etiam fraternam amicitiam iuncta est, ut eos conveniret, qui ibi summam imperii tenent — Alexander noster defunctus est et corda nostra maerore infando repleta sunt.

DE MARI ADRIATICO.

Mare Adriaticum non est maximum, sed est pulcherrimum et nobis carissimum. In litore et in insulis Maris Adriatici habitant nautae et piscatores impavidi atque agricolae laboriosi. Longum litus nostrum multis pulchris oppidis antiquis decoratur. In portibus litoris nostri multae naves celeres sunt. In mari profundo varia genera piscium minorum et maiorum sunt. Mare Adriaticum erat, est, erit nostrum.

Najboljši prevod priobčimo! Latinci pokazite se!

P O M E N K I

Sergej. Pesmi so šibke, a zato je pa proza dobra. Jo o priliki priobčim. Pošljite še kaj, a ne v verzih!

Ivanovna. Pesmi se pozna, da je začetniška. Jezik je vsakdanji in mera tudi šepa. V roko naše najboljši zbirke pa se učite ob njih, kaj je pesem! Potem se pa spet oglasite!

E. K. Š. Popravkom še ni vse tako, kakor bi moralo biti, ker je kljub dobri rimi verz vsebinsko neresničen. Triolet priča, da Vam forma ne dela več nikakih težav, kar velja tudi za „Starčkovo žalost“, ki se mi pa zdi v tej obliki preveč razvlečena. Obe prihranim in primerno opiljeni triolet prej ali slej v list.

R. L. „Prošnjo“ imam spravljeno. Tudi nove kažejo, da se boste napravili. Rad bi, da bi Vam pesem tekla v bolj izbranem jeziku in da bi bila metrično vsaj spočetka enotna! Tudi na rime bolj pazite!

Črtomir. Vaša druga pošiljka je že boljša. Prvi dve bi morda priredil, če ne bi bili

prišli prepozno za to številko. Tako pa nista več aktualni. Drugi dve sta pa epigramat-ki, a premalo izraziti za sentenčno pesem. Može pa v tretje pojde?

D. A. Tudi Vaše „Božične misli“ so prišle prepozno, a so take, da jih prihranim za prihodnje leto. Poskusite še kaj napisati!

Tihomir Ravnik. Prva je slaba, druga je boljša in ob njej upam, da se še oglasite s takimi, ki jih bom lahko priobčil.

B. J. Šegava „Originalnost“ mi je ugajala. Porabim jo, čeprav bo treba še nekoliko pile!

M. Stanko. Ne bodite nepotrpežljivi, kar je dobrega pride že na vrsto. Če bi bilo Vaše delo prvovrstno, no, ne bi nič dejal, tako pa lepo čakajte, da dozori pod pilo in da bo v Mentorju kaj več prostora!

Martin Sapa. Tudi Vi ste začeli s prigodnico „V novo leto“, ki pa je oblikovno

in vsebinsko šibka. Vaše doživetje je tako neznančno, da ni vredno zaenkrat še pesmi. Morda boste imeli z drugimi motivi kaj več srece v novem letu!

France Dolenski „Najsvetejša daritev“ je dobra pesem, le tu in tam bi jo bilo treba kaj malega popraviti, da bi imela enoten ritem, ki ponekod šepa. Popravite jo sami in jo potem pošljite „Naši zvezdi“, kjer Vam jo gotovo radi priobčijo!

L. A. Hvala lepa za poslane rebuse, ki jih pa ne morem uporabiti, ker ste jih narisali samo s svinčnikom. Pa tudi sicer bi se težko odločil zanje, ker bi jih morali kliširati, kar pa stane in končno nima smisla. Zanimanje za naše zanke in uganke je tako majhno, da se jih skoraj ne spleča več priobčevati. Pa nam pošljite kaj drugega!

Vsem: Pošiljke zadostno frankirajte!

ZANKE IN UGANKE

BESEDNA UGANKA.

(Castor & Pollux).

Ak, av, be, ga, gl, is, je, ka, ko, lj, lj, ma, na, ni, no, ob, ok, ot, ot, ro, ta, ti, ub, ub, vo.

Sestavi Finžgarjev stih!

POSETNIČA.

(J. Pavlin.)

<p><i>Jos. Ina</i></p> <p style="text-align: right;"><i>Rim</i></p>

ZLOGOVNICA.

(J. Pavlin.)

Mostar, Maribor, Ljubljana, Dravljje, Beograd, Straža, Celje, Železniki, Radgona, Srbica, Sarajevo, Radovljica.

Vzemi iz teh besed po dve zaporedni črki in dobiš pregovor.

KOLIKO JE?

(Castor & Pollux.)

21 + 16 - 9 + 1 - 6 - 15 + 13 -
- 10 + 2 + 11 - 25 + 15 - 5 - 10 +
+ 17 + 1 + 11 - 11 + 5 + 6 - 7 + 19 = ?

ZNAMENJE.

(J. Pavlin.)

a	1 soglasnik
a a a a a	2 mesto v Vrb. ban.
a a a	3 računski znak
a a a a a a a	4 polotok v Aziji
a a b b b b b b c	5 moški poklic
c c c	6 žensko ime
č d d d d e e e	7 mesto v Zet. ban.
e e g	8 obl. glag. in eti
i i i i i	9 mesto v Sloveniji
i i j	10 venzik
j j j j j k k	11 orodje
k k k k k k k l l m m	12 načel. vojske
m m m n n	13 ubožec
n o o o o o o	14 m. v Drin. ban.
o o o o o o p r r	15 ženski poklic
r r r r r r r r	16 mesto v Sloveniji
r r s š t	17 žuželka
u u v v v v v v	18 vrsta pesnitve

Kaj je po sredi?

ČRKOVNICA.

(Castor & Pollux.)

Bueisk eo duaj

REŠITEV ZANK IN UGANKE

1. Spomenik · 1. č; 2. čuk; 3. kovač; 4. Drava; 5. sijaj; 6. Peter; 7. sredi; 8. jajce; 9. Romunc; 10. Triglav; 11. Julovec; 12. prosjak; 13. prilika; 14. delavec; 15. Slovani; 16. plima; 17. oje; 18. o: Cuvajte Jugoslavijo! 2. Skrivnosten pravokotnik: 1. Firenze, 2. Roubaix, 3. Arkadia, 4. Negotin, 5. Cetinje, 6. Plovdiv, 7. Ribinsk, 8. Elbasan, 9. Šibenik, 10. Erzerum, 11. Raudens, 12. Estella, 13. New-York: Franc Prešern, 3. Repertoar: Cankar; Hlapci, 4. Črkoavnica: Veliko oblast imaš, če vladaš samega sebe, 5. Posetnica: Veber, Knjiga o Bogu. V rešitvi zank iz 3. štev. „Kdo sem?“ pravilno: Šahovski tekač!

Rešil je samo Jug Franjo, Studenci pri Mariboru.

NOVA ZALOŽBA

V LJUBLJANI

KONGRESNI TRG 19.

Šolske potrebščine

za vse šole, učila, zvezki, barve, risalno in teh. orodje, nalivna peresa

Knjige:

šolske, leposlovne in znanstvene. Tuja, zlasti mladinska literatura v vseh jezikih. — Cankarjevi in Finžgarjevi zbrani spisi.

PO ZELO NIZKI
CENI

odlični prevodi iz klasične literature: Sophokles-Sovre: Kralj Oidipus, Euripedes-Sovre: Bratski spor, Shakespeare-Zupančič: Julij Cezar, Beneški trgovec. — V naši založbi je izšla dr. Jak. Kelemina: Literarna veda.

Pred nakupom

domaćih ali inozemskih knjig, revij, muzikalij itd. obrnite se na

Jugoslovansko knjigarno

r. z. z. o. z.

Ljubljana

Pred škočijo

Ima stalno bogat sortiment slovenskih in tujejezičnih leposlovnih ter znanstvenih knjig ● zbirko žepnih slovarjev in učbenikov ● šolske knjige ● **Naročniki** knjižnih zbirk (leposlovne — ljudske knjižnice ● zbirke domačih pisateljev in Kosmosa) uživajo pri nakupu knjig domače zaloge ● **25% popust** (izvzemši šolskih)

Zahtevajte brezplačno cenike lastne založbe in knjižnih zbirk

DOM. ČEBIN

PREMOG - DRVA - KOKS

TELEFON
25 - 56

LJUBLJANA
VOLFOVA ULICA 1

